

Megyeri-Pálffi Zoltán¹

Az Egri Törvényszék és járásbírószék rövid története

Bevezetés

A mai Egri Törvényszék és járásbírószék története² a modern bíraskodás megszervezésével kezdődik, amely szorosan összefügg az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés utáni állami reformokkal. Az ehhez kapcsolódó kodifikációs munkafolyamat egyik legfontosabb eleme az 1869. évi IV. törvénycikk volt, amely a bírói hatalomról rendelkezve mindjárt az 1. §-ában elválasztotta egymástól a közigazgatást és az igazságszolgáltatást. Ezt követően a két terület külön utakon fejlődött.

A modern bíraskodási rendszer alapjait jelentették ekkor az 1871. évi XXXI. és XXXII. törvénycikkek, amelyek alapján megszervezték az úgynevezett első-folyamodású bíróságokat: a királyi járásbírószékeket és a királyi törvényszékeket.³ A mai Egri Törvényszék illetékességi területén található bíróságok többsége is az ekkor alkotott jogszabályok alapján kezdte meg működését. Jelen tanulmány ezek rövid történetét hivatott az olvasó elé tárni, egyfajta adalékként a polgári bírósági szervezet történeti fejlődéséhez.

Heves és Külső-Szolnok vármegye bíróságainak megszervezése

Az akkori Heves és Külső-Szolnok vármegyében (a két megyét csak 1876-ban választották ismét el egymástól⁴) 1872. január 1-jével megkezdheték működésüket

¹ Tudományos munkatárs, MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport. Kapcsolat: mpzoltan@gmail.com.

² A témáról – az egri Törvényház 2018-as rekonstrukciójának apropóján – önálló kiadvány jelent meg, illetve az Egri Törvényszék bíróságtörténeti kiállítását rendezett. E kötet és kiállítás alapját képező, a szerző által jegyzett kutatási anyagra épül a jelen tanulmány is. Vö. Megyeri-Pálffi Zoltán: *Az egri Törvényház. The Eger Courthouse*. Budapest–Eger, OBH, 2018a.

³ Vö. Máthé Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási rendszer kialakulása, 1867–1875*. Budapest, Akadémiai, 1982. 133–160.

⁴ Némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről szóló 1876. évi XXXIII. törvénycikk 1. § (17)–(18).

az elsőfolyamodású bíróságok. A megszervezés során az igazságügyi kormányzat ennek a megyének a véleményét is kikérte a bírósági székhelyek vonatkozásában.⁵ Ekkor Heves és Külső-Szolnok vármegye kettő (Eger és Szolnok) helyett három törvényszéket javasolt felállítani a területen, Gyöngyösön is törvényszék létrehozására téve javaslatot.⁶

Valamilyen oknál fogva azonban azt vették hírül a megyében, hogy a kormányzat számára akadályt jelent mind Egerben, mind Gyöngyösön létrehozni egy-egy törvényszéket. E feltételezésből kifolyólag versengés alakult ki a két város között a törvényszék elhelyezéseért. Mindkét település latba vetette politikai befolyását, s végül a kormány – követve a megyei javaslatot – mindhárom városban, azaz Egerben, Szolnokon és Gyöngyösön egyaránt megalakította a királyi törvényszékeket.⁷ Ezek illetékességi területén összesen 9 királyi járásbíróságot szerveztek meg. Ekképpen a szolnoki székhelyű királyi törvényszék mellett Szolnok, Mezőtúr, Abádszalók, Kunszentmárton; az egri törvényszék mellett Eger, Heves, Pétervására,⁸ valamint a gyöngyösi mellett Gyöngyös és Hatvan településeken állt fel járásbíróság.

A megye még Tiszafüredet hozta javaslatba járásbírósági székhelyként, de ennek felállítására csak 1885-ben került sor.⁹ A tiszafüredi járásbíróság 1885. november 1-jén kezdte meg működését.¹⁰

Az egri igazságügyi szervek elhelyezése az induláskor

Mint máshol, Egerben is kérdésként merült fel az új bíróságok elhelyezése. A vármegye örökös főispánja, Bartakovics Béla egri érsek kész volt odaajándékozni az Oroszlán vendéglő épületét – amely a vármegyeháza szomszédságában

⁵ Megyei élet. *Eger* (hetilap), 1871. február 9. 1.

⁶ Csutorás László: Törvénykezés. In Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Heves vármegye*. Budapest, Országos Monographia Társaság, 1909. 283; Megyei élet. *Eger* (hetilap), 1871. március 23. 89–90; Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára (MNL HML) IV.253.5. Bizottmányi ülés jegyzőkönyve (1871), 130. pont.

⁷ A királyi ministerium rendelete az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyeinek megállapítása tárgyában. 1871. július 10.

⁸ Vö. Kovács-Pribéi Gyöngyi: A Pétervásárai Királyi Járásbíróság. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 135–144.

⁹ Az 1875:XXXVI. törvénycikk módosításáról és a kir. járásbíróságok számának szaporításáról szóló 1885. évi III. törvénycikk, 3. §.

¹⁰ Csutorás (1909): i. m. 291. Lásd még Szabó Marcell: A Tiszafüredi Királyi Járásbíróság. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 145–152.

állt – a királyi törvényszék elhelyezése céljából.¹¹ Ekkor az ügylet azonban még nem valósult meg, így más épületekben helyezték el az újonnan megalakult igazságügyi szerveket.¹² A város csak 1878. január 1-jén vehette birtokba az Oroszlán vendéglő épületét.¹³ Ezt követően átalakították a törvényszék és az ügyészség számára. A munkálatokra vonatkozó árlejtési versenyt Kapusy Dániel „szolnoki jó hírben álló építész” nyerte meg. Az átalakítás terveit Streimmelvöger Rudolf egri építész készítette. E terveket megismerve az *Eger* című hetilap a következőket írta: „Az új tszéki helyiségben nemcsak belső berendezésére nézve igen célszerű, de külsejére nézve is egy igen csinos és elegáns épületet fog – a régi rozszant és ízléstelen épület helyén – nyerni városunk.”¹⁴ Az átalakítás anyagi terheinek könnyítésére Samassa érsek édesapja, id. Samassa János 40 ezer darab téglát ajánlott fel.¹⁵ 1883-ban kibővítették a házat egy új épületrésszel az Eger-patak irányába. A munkálatokat Staud János építész vállalkozó végezte.¹⁶ Az épület elkészültéről szóló felülvizsgálati jegyzőkönyvet 1883. december 16-án terjesztették a városi képviselő-testület elé. Az új szárnyban 1884. január 1-jén kezdte meg működését az Egri Királyi Járásbírósg.¹⁷

Az egri Törvényház építésének története

Az 1890-es években, bár már egyazon épületben működhetett a törvényszék és a járásbírósg, sőt a börtön is a szomszédban, a megyeháza udvarán állt, nyilvánvalóvá vált, hogy ez is elégtelen a megfelelő működéshez. Mindennek köszönhetően hamar szükségesnek mutatkozott egy új igazságügyi palota építése, amire viszont sokáig kellett várni.

Csak az 1896-ban elfogadott, majd 1900-ban hatályba lépett új bünvádi és esküdtszéki eljárásról szóló törvény adott lökést az új épület felépítéséhez. A régi törvényszéki épületben ugyanis a polgári és fenyítő tanácsüléseket nem lehetett már zavartalanul lefolytatni, és még kevésbé az esküdtszéki tárgyalásokat, amelyeket éppen ezért az akkor újonnan felépült városháza dísztermében tartottak. Ez azonban a közigazgatási feladatok ellátását akadályozta, így a város visszavonta a terem használatának lehetőségét.¹⁸

¹¹ Az egri sajtó is beszámolt erről az ajándékozási szándékról: *Eger* (hetilap), 1871. június 22. 194.

¹² Vö. Megyeri-Pálffy (2018a): i. m. 20–21.

¹³ Csutorás (1909): i. m. 288–289.

¹⁴ *Eger* (hetilap), 1878. május 16. 157.

¹⁵ *Eger* (hetilap), 1878. május 23. 164.

¹⁶ *Eger* (hetilap), 1883. május 24. 202.

¹⁷ Városi ügyek. *Eger* (hetilap), 1883. december 20. 477.

¹⁸ Csutorás (1909): i. m. 290.

Nemcsak a kevés hely, hanem az egri igazságszolgáltatási épületek állapotának leromlása is mindinkább megkívánta az új törvényház mielőbbi megépítését.¹⁹ Végül 1904-ben az igazságügyi kormányzat a törvénykezési épületek és a fogházak építésére előirányzott költségvetési összegbe az egri építkezést is betervezte.²⁰ 1906-ban kezdődtek el a munkálatok. A tervek májusban kerültek az egri városi építési szakosztály elé, majd a polgármester is jóváhagyta azokat.²¹

Az épületet az igazságügyi építkezésekben nagy tapasztalattal rendelkező szakavatott mester, Wágner Gyula (1851–1937)²² építész tervezte, aki 1906. június 29-én írta alá jóváhagyólag a kiviteli terveket. Az építkezés irányítására felállították „az egri új törvényszéki épület és fogház építő bizottságát”, amelynek elnöke dr. Kardoss Kálmán királyi törvényszéki elnök lett. Folyamatosan tájékoztatva az elnököt az építkezés aktuális állapotáról, Kruspér Béla királyi mérnök töltötte be az ellenőri és művezetői pozíciót. Az általa vezetett építési naplók közül mindössze egy maradt fent az Egri Törvényszék irattárában. Ez a napló a vasmunkákkal megbízott Heil Vilmos budapesti lakatosmester tevékenységéről tanúskodik. Mellette az aradi székhelyű Fodor és Reisinger cég végezte a kivitelezést, Gráf Mihály művezető és Szobota Nándor helyettes művezető voltak az egri építkezésen a megbízottjaik.²³

Az 1908-ban elkészült épületbe a beköltözés folyamatos volt július folyamán. A járásbíróság már július 23-án megkezdte az új épületben a munkáját.²⁴ A teljes körű ítélkezési munka augusztusban indult el.²⁵

A Törvényház épülete

Az 1906 és 1908 között felépült új egri törvénykezési palota a székesegyház mögötti Vásártéren kapott helyet. A Törvényház épületegyüttese két nagy elem-ből állt: a szomszédos dohánygyár felé eső fogházból és a székesegyház felé eső bírósági szárnyból, amelynek tömegét Wágner Gyula úgy alakította ki, hogy

¹⁹ A leromlott állapot már egészségtelenné is tette a munkakörnyezetet, ezért a megyei tisztii főorvos bezárni javasolta az épületet. Vö. Sallai Tamás: *A Heves Megyei Bíróság emlékkönyve*. Eger, Heves Megyei Bíróság, 2006. 19.

²⁰ Polónyi Géza: A ministeriumok működése. M. kir. igazságügyministerium. In *A M. kir. Kormány 1905. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. Budapest, Athenaeum, 1906. 171.

²¹ MNL HML V-80. 455/1906.

²² Vö. Dobrotka Katalin: A magyar börtönügy arcképcsarnoka. Wágner Gyula (1851–1937). *Börtönügyi Szemle*, 31. (2012), 4. 93–96.

²³ Az új törvényház. *Egri Ujság*, 1908. június 28. 3.

²⁴ A járásbíróság az új törvényházban. *Heves vármegyei Hírlap*, 1908. július 23. 2.

²⁵ Sallai (2006): i. m. 20.

a négyzetes telek délkeleti sarkát levágta. Ekképpen egy hatszögű épülettömb és a székesegyház mögött egy teresedés jött létre.

A Törvényház főhomlokzati architektúrája a tömeget követve három szakszra bomlik: a széles, főbejáratnak is helyet adó középrizalithoz szimmetrikusan csatlakoznak a szintén középhangsúlyos oldalhomlokzatok. Mindhárom homlokzati szakasz az úgynevezett „nagyoszloprendet”²⁶ követi, eltérés csak a nyílástengelyek kiosztásában adódik.

A középrizalitot záró koronázópárkány közepén, a párkány alatt, a „Törvényház” felirat olvasható. A barokk, pavilonszerű épülettömböt hatalmas manzárdkupola fedi le. Az oldalsó homlokzatok kialakítása nagyon hasonló, ekképpen a három látványos tömbből formált neobarokk épület jól illeszkedik Eger városképebe.²⁷

A Törvényház helyiségei

Építése idején az egri törvénykezési épület mindenben megfelelt a kor bíróságokkal szemben támasztott követelményeinek, így helyiségei megfelelően szolgálták a peres eljárásokat.

A földszinten a nagy forgalmú hivatali helyiségek kaptak helyet: a telekkönyvi hatóság, valamint a járásbírószék. Az emeletre díszes fölépcső vezetett fel, ahol a törvényszéki helyiségek helyezkedtek el. A második emelet legfontosabb eleme a belső udvarok közötti épületszárnyban lévő esküdtszéki tárgyalóterem, amelynek neobarokk belsője az épület talán legszebb része. E teremben folytak le a nagy nyilvánosságú és kiemelt súlyú bünperek, így berendezése is ehhez a rendeltetéshez igazodott. A bírói tanács asztala a főbejárattal szemben helyezkedett el, tőle balra ültek az esküdtek két sorban. A jegyzőkönyvvezető a bírói asztal és az esküdtek között helyezkedett el, a másik oldalon ültek a vád és a védelem képviselői. A bírói asztallal szembeni vádlottak padja mögött foglalhatta el a helyét a publikum egy lépcsőzetes emelvényen.²⁸

Az épület külseje és belső kialakítása a 2015 és 2018 között zajlott rekonstrukció során részben átalakult, kibővült, illetve történeti értékű terei visszanyerték eredeti pompájukat, így többek között a díslépcsőház és az egykori esküdtszéki terem ma is tükrözi a monarchia kori magyar igazságügy magas építészeti színvonalát.

²⁶ Több szintet átfogó oszlop- vagy pilaszterrend, amelyet római minták alapján a kései reneszánsz és a barokk paloták homlokzatalakításánál alkalmaztak gyakran. Major Máté: *Építészettörténeti és építészettörténeti értelmező szótár*. Budapest, Akadémiai, 1983. 228.

²⁷ Részletesebb homlokzati leírását lásd Megyeri-Pálffy (2018a): i. m. 35–42.

²⁸ Részletesebb belső leírását lásd Megyeri-Pálffy (2018a): i. m. 44–55.

A mai Egri Törvényszék illetékességi területéhez tartozó járásbíróságok történetének áttekintése

Napjaink Egri Járásbíróságának elődje, az Egri Magyar Királyi Járásbíróság 1872. január 1-jétől kezdte meg működését, a többi elsőfolyamodású bírósághoz hasonlóan. Elhelyezésének gondoljai összekapcsolódtak az Egri Királyi Törvényszékével. Mint láttuk, önálló épület hiányában bérelt helyiségekben kezdte meg munkáját: a vásártéri Eötvös-ház első emeletén, amelyből az *Eger* című hetilap viccet is csinált 1872. szeptember 19-i számában:

„[Egy palóc atyafi] jött a legközelebbi napokban városunkba, s a kir. járásbírószágot kereste. Az Eötvös-féle házba érve, hol, tudomás szerint a bírósági helyiség létezik, kérdezte a palóc, hogy hol van a járásbíró ur. Mondják neki, hogy az emeletben. Épen az udvarban volt egy óriási lajtorja a tetőhöz támasztva; a mi jó palócunk tehát nekimegy, s kezd a lajtorján fölfelé haladni. »Hova megy kend?« kérdik tőle. »Hát im az emeletbe, a száogabíró uramhoz« – volt a palóc felelete.”²⁹

Innen az emeletről majd csak az 1880-as években költözhetett el a járásbírószág a számára emelt új épületbe, az egykori Oroszlán vendéglő mellé. Végül e fórum is az 1908-ban elkészült Törvényházban kapott helyet, s ebben a formában itt folytatta tevékenységét a második világháború végéig. A bíróság 1945 után mint Egri Járásbírószág,³⁰ 1984. január 1-jétől mint Egri Városi Bírószág működött,³¹ majd 2013. január 1. óta ismét Egri Járásbírószág³² elnevezéssel folytatja tevékenységét. Időközben, az 1990-es évek végén másik, nagyobb épületben helyezték el az intézményt, amelyet a megnövekedett bírói létszám indokolt. 1997-ben megvásárolták a Törvényház szomszédságában álló banképületet, amelyet a következő években felújítottak, és 2000 májusától itt fogadja ügyfeleit a járásbírószág.³³

A Hevesi Járásbírószág jogelődje is 1872-ben kezdte meg működését. Az akkori királyi járásbírószág számára csak 1880-ban emeltek önálló épületet,

²⁹ *Eger* (hetilap), 1872. szeptember 19. 302.

³⁰ Az állami hivatalok elnevezéséből törölni kellett a királyi jelzőt vagy annak rövidítését az ideiglenes nemzeti kormány 1945. március 8-án kelt 539/1945. M. E. sz. rendelete értelmében. Az 1949-es Alkotmány elfogadását követően keletkezett 88.000/1949. (226) I. M. sz. igazságügyi miniszteri rendelet pedig a járásbírószágok tekintetében megtartotta a korábbi elnevezést. Ennek megfelelően Egerben is maradt az Egri Járásbírószág név.

³¹ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1983. sz. határozata egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról.

³² 2010. évi CLXXXIV. törvény a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról, amelyet a járásbírószág szóhasználat vonatkozásában a 2012. évi CCXI. törvény 68. §-a módosított.

³³ Lásd még Törökné Vincze Csilla: Az Egri Királyi Járásbírószág. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 91–102.

amelyhez fogház is tartozott a telken.³⁴ 1896. július 1-jétől telekkönyvi hatósággal is rendelkezett a járásbírósg.³⁵ Az intézményt érintő változást hozott 1928. szeptember 5-én Zaborszky István igazságügyi államtitkár látogatása, aki Gálbory József törvényszéki elnök társaságában egy szakértővel megvizsgálta az épületet, „és javaslatot tettek az illetékes minisztériumban, hogy a meglevő épületre emelet építtessék”.³⁶ 1929. május 8-ára az igazságügyi miniszter „a hevesi járásbírósgai épület átalakítási és emeletráépítési összes építő- és iparosmunkának vállalatba adása végett” nyilvános írásbeli egységáras versenytárgyalást hirdetett. A hirdetményből az is kiderül, hogy a terveket Gerlőczy Gedeon műépítész készítette.³⁷ Végül a bővítési munkálatokra beérkezett ajánlatok közül a minisztérium a pestszentlőrinci Miltner Mihályt fogadta el, aki 62 307,93 pengő áron vállalta elvégezni az emeletráépítést.³⁸ Az 1929-es évről készült statisztikai évkönyv szerint az építkezést már abban az évben be is fejezték.³⁹

1944 őszén a második világháború eseményei miatt a Hevesi Királyi Járásbírósgot egy rövid időre áttelepítették Kömlőre. A háború után visszaköltözhetett eredeti épületébe, amelyben egészen 1982-ig folytatta munkáját mint Hevesi Járásbírósg, majd 1984-től Hevesi Városi Bírósg lett.⁴⁰ Az 1982-es kiköltözés oka az épület rossz állapota volt. Ekkor átmenetileg termelőszövetkezeti helyiségekben folyt az ítékezés, míg 1988-ban el nem készült a Horváth Béla építész által tervezett, társasházi lakásokat is magában foglaló épület, amelyben az intézmény ma is működik.⁴¹

A Hatvani Járásbírósg felállítása is az 1871–1872-es évekre datálható. Első elnöke Vitális Mór volt, aki mellett Kolosváry László bíraskodott, illetve Radó Vince írnokoskodott.⁴² A Hatvani Királyi Járásbírósg a Gyöngyösi Királyi Törvényszék illetékességi területéhez tartozott 1876-ig, ezután – a gyöngyösi fórum megszüntetése miatt – az Egri Királyi Törvényszék lett a fellebbviteli bírósága. Az 1872-es indulásakor a hatvani Grassalkovich-posztómanufaktúra épületében

³⁴ Sallai (2006): i. m. 50.

³⁵ A m. kir. igazságügyminiszter 1896. évi 18.211. számú rendelete, a hevesi kir. járásbírósg telekkönyvi hatáskörrel felruházása tárgyában. In *Magyarországi rendeletek tára, 1896. I.* 1896. április 1. 917.

³⁶ Emeleltre építik a hevesi járásbírósgot. *A Munkaadó*, (1928), 39. 4.

³⁷ Versenytárgyalások. *A Munkaadó*, (1929), 16. 5.

³⁸ *A Munkaadó*, (1929), 23. 10.

³⁹ *A M. kir. Kormány 1929. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv.* Budapest, 1923. 151.

⁴⁰ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1983. sz. határozata egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról.

⁴¹ Zinner Tibor (szerk.): *Magyarország bíróságai és ügyészségei az ezredfordulón.* Debrecen, Blende, 2001. 154; Sallai (2006): i. m. 53.

⁴² *Eger* (hetilap), 1871. december 28. 1; *Magyarország tiszti cím- és névtára.* 1873. 251.

kezdte meg működését a járásbíróóság, s egészen új épületének elkészültéig itt székel. ⁴³ Ugyanebben az épületben kapott helyet ⁴⁴ az 1893. január 1-jén megszervezett telekkönyvi hatóság is. ⁴⁵

A járásbíróóság önálló épületének kérdése csak az 1920-as években merült fel. Az új járásbíróóságot végül a régi városháza helyén építették fel 1924-ben. ⁴⁶ Az épület tervezője Orbán Ferenc építész-tanár volt, akinek a nevéhez számos igazságügyi építkezés kötődött ebben az évtizedben. ⁴⁷ A kivitelezést a Ring Építési Rt. végezte, amelynek munkásai az építkezés folyamán tíznapos sztrájkjukkal kiharcolták a magasabb bér kifizetését. ⁴⁸

A második világháború végén szovjet csapatok szállták meg a hatvani bírósági épületet, megakadályozva ezzel az ítélkezési tevékenység folytatását. A háború után helyreállt a rend, fontosabb változás majd 1969. október 1-jével következett be, ezután mint Hatvani Városi Bíróság működött tovább az intézmény. ⁴⁹

2004–2005 között teljes rekonstrukción esett át az épület, amelyben ma is a Hatvani Járásbíróóság székel. ⁵⁰

A Füzesabonyi Járásbíróóság 1952. szeptember 1-jén kezdte meg működését, ⁵¹ s önálló épületet csak 1958-ban kapott. Itt 1984. január 1-jéig működött, ekkor összevonták az Egri Városi Bírósággal. ⁵² 1991. január 1-jei indulással azonban újra létrehozták a Füzesabonyi Városi Bíróságot, ⁵³ amely részére ekkor – mivel 1985-ben eladták korábbi épületét – a Polgármesteri Hivatalban biztosítottak helyet. Azonban hamar kicsinek bizonyult ez a helyszín, ezért új bírósági épület felépítése vált szükségessé. Ez 2005–2006-ban készült el, s ma is otthont ad a Füzesabonyi Járásbíróóságnak. ⁵⁴

⁴³ Zinner (2001): i. m. 154.

⁴⁴ Demény-Dittel Lajos: A régi posztógyári ház. *Heves Megyei Hírlap*, 1991. szeptember 14–15. 5.

⁴⁵ A m. kir. igazságügyministernek 39.595. számú rendelete, a hatvani kir. járásbíróóságnak telekkönyvi hatósággal való felruházása tárgyában. In *Magyarországi rendeletek tára, 1892.* 1892. október 29. 2834.

⁴⁶ Demény-Dittel Lajos: A Városi Bíróság. *Heves Megyei Hírlap*, 1991. február 27. 5.

⁴⁷ Vö. Megyeri-Pálffi Zoltán: Orbán Ferenc építész-tanár bírósági épületei Debrecenben és környékén. *Régió kutatás Szemle*, (2018b), 2.

⁴⁸ Demény-Dittel (1991): i. m. 5.

⁴⁹ 7/1969. (X. 7.) IM rendelet egyes bíróságok szervezetének és illetékességének módosításáról.

⁵⁰ Sallai (2006): i. m. 48–49. Lásd még Papp-Csertyaszki Melinda – Molnár Sarolta: A Hatvani Királyi Járásbíróóság. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 119–134.

⁵¹ A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 66/1952. (VIII. 9.) M. T. számú rendelete Füzesabonyban járásbíróóság felállítására tárgyában. 1952. augusztus 9.

⁵² A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1983. számú határozata egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról. 1. pont.

⁵³ 1990. évi LXXX. törvény helyi bíróságok létesítéséről. 1. § g).

⁵⁴ Sallai (2006): i. m. 56.

Gyöngyösön 1872. január 1-jén két ítélkezési fórum nyitotta meg kapuját a jogkereső polgárok előtt. Ezek egyike a királyi *járásbírószék*, a másik a királyi *törvényszék* volt. Míg előbbi felállítása és sorsa kétségtelennek tűnt, addig utóbbié, a törvényszéké már kevésbé. Ugyanis – ahogy a Heves és Külső-Szolnok vármegye területén szervezendő bíróságok története kapcsán már felmerült, az 1871-es év során, az elsőfolyamodású bíróságok megszervezésekor – versengés indult meg a megye két városa, Eger és Gyöngyös között a törvényszékért. Mindkét város számára presztízskérdés volt egy ilyen vegyes folyamodású bírói fórum befogadása, így mindent el is követtek a városvezetők a siker érdekében. Végül a kormányzat mindkét városban létrehozta a királyi törvényszéket, ahogy erről az 1871-es minisztériumi rendelet is tanúskodik.

A következő években azonban racionalizálták a bírósági szervezetet,⁵⁵ és ismét kérdésessé vált Eger és Gyöngyös között, hogy a megmaradó törvényszék hol legyen. Ez újraélesztette a versengést a városok között, de 1876-ban – dacára annak, hogy Gyöngyös „emeletes palotát” ajándékozott törvényszéke megtartása érdekében⁵⁶ – az igazságügyi tárca Egerben hagyta meg a Királyi Törvényszéket, így a gyöngyösi törvényszék működése 1876. május 31-ei hatállyal megszűnt,⁵⁷ s a városban a járásbírószék működött tovább, amely ugyanakkor telekkönyvi hatóságot is nyert.⁵⁸

A 20. század elején, 1913-ban készült el az a bírósági épület, amelyben ma is székel a Gyöngyösi Járásbírószék. Az épületet Tóásó Pál tervezte,⁵⁹ aki a kor-szakban többek között a margittai és a magyarcsekei járásbírószék és fogház, a törökbecsei, a szécsényi, a monoki, valamint a tiszalöki járásbírószék épületek és fogházak terveit jegyezte.⁶⁰

A gyöngyösi bírósági épület állapota az évtizedek során erősen leromlott, először 1984-ben újították fel, majd 2001-ben került sor a teljes körű rekonstrukcióra, amelynek terveit a Rátkai Építésziroda készítette el.⁶¹

⁵⁵ Az 1875. évi XXXVI. tc. a törvényszékek számát 64-re szállította le. A törvény 1. §-ában biztosított felhatalmazás alapján a kormányzat állapította meg a törvényszékek székhelyét és illetékességi területét. A megszüntetés több periódusban történt.

⁵⁶ Csutorás (1909): i. m. 288.

⁵⁷ 1423/I. M. E. sz. rendelet 1876. április 15.

⁵⁸ A gyöngyösi királyi járásbírószék a hatvani társával egy időpontban nyerte el a telekkönyvi hatóságot. Vö. A kir. igazságügyministernek több járásbírószéknek telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel való felruházása tárgyában 11746/1876. sz. alatti rendelete. 12. pont. 1876. május 15.

⁵⁹ Zinner (2001): i. m. 153.

⁶⁰ Vö. Pusztai László – Hadik András – Fülöp Csilla: *Igazságügyi épületek Magyarországon a dualizmus korában*. Budapest, OMF MÉP, 1987. 15–16., 78.

⁶¹ Sallai (2006): i. m. 45. Lásd még Ruszin Olga – Szendrák Dominika: A Gyöngyösi Királyi Járásbírószék. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 103–118.

Záró gondolatok

A mai Egri Törvényszék és az illetékességi területéhez tartozó járásbíróságok története nagy hasonlóságot mutat az ország többi bíróságának históriájával. Az 1872-es indulás, annak megszervezési nehézségei, az alkalmas ítélkezési épületek megtalálása párhuzamos történetekként ismerősek a számunkra. A két város, Eger és Gyöngyös versengése sem teljesen helyi egyedi eset, hiszen egy bíróságnak mint intézménynek napjainkban is van akkora presztízse, hogy településeink versenybe szálljanak egymással az adott fórum helyi felállításáért.

Ami mégis egyedivé teheti az egyes bíróságok történetét, az éppen – az ebben a tanulmányban kevésbé érintett – személyi vetület, a bírók és igazságügyi alkalmazottak, akik élettel és munkával töltötték meg a bíróságokat, amelyeknek épületei ugyancsak egyedi lenyomatai a kornak, s mesélnek a mának a múltról.

Irodalomjegyzék

- A járásbírósg az új törvényházban. *Heves vármegyei Hírlap*, 1908. július 23. 2.
A Munkaadó, (1929), 23. 10.
 Az új törvényház. *Egri Újság*, 1908. június 28. 3.
 Csutorás László: Törvénykezés. In Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyei és városai. Heves vármegye*. Budapest, Országos Monographia Társaság, 1909. 281–293.
 Demény-Dittel Lajos: A Városi Bírósg. *Heves Megyei Hírlap*, 1991. február 27. 5.
 Demény-Dittel Lajos: A régi posztógyári ház. *Heves Megyei Hírlap*, 1991. szeptember 14–15.
 Dobrotka Katalin: A magyar börtönügy arcképcsarnoka. Wagner Gyula (1851–1937). *Börtönügyi Szemle*, 31. (2012), 4. 93–96.
Eger (hetilap), 1871. június 22. 194.
Eger (hetilap), 1871. december 28. 1.
Eger (hetilap), 1872. szeptember 19. 302.
Eger (hetilap), 1878. május 16. 157.
Eger (hetilap), 1878. május 23. 164.
Eger (hetilap), 1883. május 24. 202.
 Emeletre építik a hevesi járásbírósgot. *A Munkaadó*, (1928), 39. 4.
 Kovács-Pribéi Gyöngyi: A Pétervásárai Királyi Járásbírósg. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 135–144.
Magyarország tiszti cím- és névtára. 1873.
 Major Máté: *Építészettörténeti és építészetelméleti értelmező szótár*. Budapest, Akadémiai, 1983.
 Máthé Gábor: *A magyar burzsoa igazságszolgáltatási rendszer kialakulása, 1867–1875*. Budapest, Akadémiai, 1982.
 Megyei élet. *Eger* (hetilap), 1871. február 9. 1.
 Megyei élet. *Eger* (hetilap), 1871. március 23. 89–90.
 Megyeri-Pálffi Zoltán: *Az egri Törvényház. The Eger Courthouse*. Budapest–Eger, OBH, 2018a.
 Megyeri-Pálffi Zoltán: Orbán Ferenc építész-tanár bírósgai épületei Debrecenben és környékén. *Régió kutatás Szemle*, (2018b), 2.
 Papp-Csertyaszki Melinda – Molnár Sarolta: A Hatvani Királyi Járásbírósg. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 119–134.
 Polónyi Géza: A ministeriumok működése. M. kir. igazságügyministerium. In *A M. kir. Kormány 1905. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. Budapest, Athenaeum, 1906. 162–173.
 Pusztai László – Hadik András – Fülöp Csilla: *Igazságügyi épületek Magyarországon a dualizmus korában*. Budapest, OMF MÉP, 1987.
 Ruszin Olga – Szendrák Dominika: A Gyöngyösi Királyi Járásbírósg. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 103–118.
 Sallai Tamás: *A Heves Megyei Bírósg emlékkönyve*. Eger, Heves Megyei Bírósg, 2006.
 Szabó Marcell: A Tiszafüredi Királyi Járásbírósg. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 145–152.
 Törökné Vincze Csilla: Az Egri Királyi Járásbírósg. In Bohus Nóra Klaudia et al. (szerk.): *Az Egri Királyi Törvényszék története (1869–1945)*. Eger, Egri Törvényszék, 2019. 91–102.
 Városi ügyek. *Eger* (hetilap), 1883. december 20. 477.
 Verseny tárgyalások. *A Munkaadó*, (1929), 16. 5.
 Zinner Tibor (szerk.): *Magyarország bírósgai és ügyészségei az ezredfordulón*. Debrecen, Blende, 2001.